

Çelebi Sultan Mehmed devrinin en önemli hâdiselerinden birisi, **Seyh Bedreddin Mahmud** ve taraftarlarının çıkardıkları isyandır. Seyh Bedreddin, gerek memleket içinde, gerekse Kahire, Sam, Haleb gibi İslâm âleminin en namli kültür merkezlerinde uzun zaman dolasıp; ciddi ve parlak bir tahsilden sonra Hüseyin b. Ahlatî isminde bir zata intisâb ederek seyhlik sıfatı almış olmasına rağmen, memleketin siyasî ve sosyal bünyesine vurmaya tasarladığı darbeyi vurabilecek yıkıcı bir zekaya sahipti. O, ilim ve irfan üstadlarının eğitim ve terbiye nimetlerini kirarak, yerleşmiş ve sağlam sistemleri ezip geçecek kadar sakat bir yol seçmişti. Bilgi bakımından zamanının ileri gelenlerinden idi. Onun bu özelliği daha önce temas edildiği gibi hayatını kurtarmış ve kendisine sürgün yerinde bile maaş bağlanmasına sebep olmuştur.

Gerçekten Seyh Bedreddin Mahmud, hem zahirî, hem de batınî ilimlerdeki vukuf ve ihatasıyla mümtaz ve müstesna bir mevki isgal etmişti

. İslâm hukukunda zamanının imami durumunda idi. Bu hususta "

Câmiu'l-Fusûleyn

" adlı eseri, onun değerini ortaya koyma bakımından yeterlidir. Bu eserinden önce fikha dair "

Letâifu'l-İsârât

" isimli eserini yazmıştı. Seyh Bedreddin'in, "

Kitâbu't-Teshil

" adı ile kaleme aldığı eseri, "Letâifu'l-İsârât"ın serhidir. Seyh Bedreddin bu eserini Edirne'de kadiasker iken yazmaya başlamış, 818 Cemaziyelâhir'in yirmi yedinci salı günü (3 Eylül 1415) İznik'te ikamet ederken bitirmişti. Bedreddin'in bu eserleri ulemaca muteber kabul edilmişlerdir. Seyh Bedreddin'in tasavvuf sahasındaki görüşlerini ortaya koyan eseri, Vâridat adını taşımaktadır. Seyh Bedreddin'in bunlardan başka eserleri de vardır.

Ülkeye tek başına hâkim olduğu günden beri Seyh Bedreddin'in hareketlerini dikkatle takip eden Çelebi Sultan Mehmed, seyhin baslattığı dinî, siyasî ve ictimâî mahiyetteki ayaklanmayı bastırmaya muvaffak oldu.

Seyh Bedreddin, Misir dönüşü Haleb, Konya ve Tire'de dolasmaya başladı. Daha sonra Edirne'ye gidip ana ve babasına kavuştu. Burada, iki seneden daha fazla bir süre, **Osmanlı tahtını kardeşleri ile paylaşarak saltanat sürmekte olan Musa Çelebi'nin takdirlerini kazanarak kadiaskerliğe tayin edildi**

. Fakat Çelebi Sultan Mehmed'in kardeşlerine galip gelmesi üzerine mevkiini kaybederek İznik'e gönderildi. Göz hapsinde bulunmasına rağmen Seyh Bedreddin burada rahat durmuyor, gizlice adamlarını yetistiriyordu. Bu dönemde Bedreddin'e, hareketlerinin sorumluluğunu yüklenecek ve kendisine yol açacak bir âlet lazımdı. Bu gaye ile Bedreddin, İzmir körfezinin güney ucunda ve Sakiz adasının karsısında Karaburun'da (Çesme) (o zamanki adı ile Stylaryus dağı) üzerinde dogmuş, aşağı tabakadan birini seçti. Bedreddin bu adamda, kendi görüşlerini açıklayabilecek enerji ve heyecanı bulduğundan onu kendine kethuda, vekil ve dinî temsilci olarak seçti.

Börklüce Mustafa

denilen bu hizli fanatik, derhal kendini baba ve ruhanî reis ilân etti. Bundan dolayi da taraftarlari ona

Dede Sultan

adini verdiler. Bedreddin'e

Torlak Kemal

denilen bir yahudi de yardım etti. Bu yahudi, o zamanlarda Bedreddin'in görüşlerini yaymaya çalışan dervislerin basina geçti. Onun görüşlerinin temeli, esitlik ve fakr gibi insana cazip gelen sloganlara dayanıyordu. Buna göre kadınlar hariç olmak üzere her seyde ortaklık vardı. Bu meczuplar şöyle diyorlardı:

"Ben, senin evinde kendi evim gibi otururum. Sen de benim elbiselerimi giyer, silahlarımı, arabalarını kullanırsın. Sadece kadınlar müstesnadır ."

Bu safhada Börklüce Mustafa, Aydın, Yahudi Torlak Kemal de Manisa taraflarında Rafizî Bâtinî bir Sia'nin tehlikeli hüriyeti ile faaliyetlerine başladılar. Bunlar, Seriat çerçevesi içine alınmış ahlâk değerlerini hiçe sayarak beser zaafına geniş müsaadeler tanımak, bir taraftan da ferdi mülkiyeti, din farkını ve evlilik müessesesi gibi kanunun teminatı altına alınmış sosyal barajları da asip cemiyete yeni bir nizam tanımak yoluna koyuldular.

Aydın ve Karaburun'da etrafına binlerce insan toplayan Börklüce Mustafa'nın muvaffakiyetleri, seyhin Iznik'te kalmasını tehlikeli bir duruma sokmuştu. Bunun için ailesini Iznik'te bırakarak Sinop'taki İsfendiyar Beyi'nin yanına kaçtı. Gayesi, oradan Tatar iline geçmekti. İsfendiyar Bey, Çelebi Mehmed'den çekindiği için seyhe müsaade etmedi. Bunun üzerine Seyh Bedreddin, gizlice bir gemiye binerek Rumeli yakasına geçip Zagra'ya gider. Seyhin, nüfuz dairesi burada gittikçe genişlemeye başlar. Seyh, bir müddet sonra Zagra'dan Silistre'ye, oradan da Dobruca'ya geçer. Sonra da halkının çoğunluğu Siî olan Deliorman'a yerleşir. Deliorman'dan her tarafa mektup ve adamlar göndererek büyük bir propaganda faaliyetine girişir. Asıkpasazâde'nin ifadesine göre o şöyle diyordu: **"Bundan sonra padisahlık benimdir. Sancak isteyen gelsin, subasilik isteyen gelsin velhasıl her arzusu olan gelsin. Ben, halifeyim Mustafa (Börklüce) da benim hizmetkârimdir."**

Bedreddin ile sirdaşlarının gizli amaçları, Avrupa ve Asya'da bir hükümet kurmak olduğundan Hıristiyanları ve özellikle Rumları elde etmek istiyorlardı. Bu gayelerine erismek için de dervislerin görüşüne göre Hıristiyanların, Allah'a ibadet ettiklerini inkâr edenlerin kâfir olduklarını ilân ve kendilerine katılmak için gelen Hıristiyanları gökten inen melekler gibi bereketli kabul ediyorlardı. Gerçekten de Börklüce, Dukas'ın da dediği gibi gayr-i müslimi bol olan Karaburun (Çesme) havalisinde Türklerden ziyade Hıristiyan ve Yahudilere taviz vererek o suretle bu cemaatleri basına toplayabilmisti.

İslâm tarihindeki, **Batinî Hasan Sabbah hareketinin bir benzeri** olarak karsımıza çıkan bu hadise, devletin temelini kökten sarsmaya yönelik bir hadise idi. Karaburun, Aydın ve Manisa çevresinde başlayan bu fesad hareketinden haberdar olan Çelebi Sultan Mehmed, gerekli tedbirleri almakta gecikmedi. Fakat, başlangıçta bütün boyutları ile büyüklüğünün farkına varılamayan bu olay, Müslüman Türk kanına hayli pahalıya mal oldu.

Sîî karakterli olan bu isyani bastırmak üzere harekete geçen Osmanlı hükümdarı, önce bölge beylerini bunların üzerine gönderecektir. Fakat bunların fazla bir varlık gösterememesi ve hatta maktul düşmeleri üzerine daha ciddi tedbirlerin alınması gerektiğine kanaat getirip Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal ile târaftarlarını ortadan kaldıracaktır.

Anadolu'nun bu bölgesinde büyük bir tehlike olarak ortaya çıkan bu isyani bastırmak üzere harekete geçen yeni Aydın Beyi Süleyman (Aleksandr) Bey'in mağlub ve maktul düşmesi üzerine, Manisa Sancak Beyi Kara Timurtas Ali Bey, asilerin üzerine yürümüş ise de muvaffak olamamıştı. Bunun üzerine Amasya sancak beyi ve henüz on iki yaşında bulunan Sehzade Murad ile lalası Bâyezid Pasa, âsileri büyük bir bozguna uğratarak Yahudi Torlak Kemal ile Börklüce Mustafa'yi öldürmüşlerdi. Öbür taraftan etrafına pek çok Hıristiyan ve Yahudiyi toplayan Seyh Bedreddin, üzerine gönderilen kuvvetlere mukavemet edemeyerek teslim olmuş ve Serez'de bulunan Çelebi Sultan Mehmed'in yanına götürülmüştü. Mehmed Çelebi'nin emri ile kurulan bir **ulema divanında** durumu tesbit edilip toplum nizamını bozmakla suçlanan Seyh Bedreddin Mahmud, gayet âdilane cereyan eden bu muhakemede,

Türk İslâm birliğine karşı girdiği bozuncu hareketin zararını kabul etti

. Devrin en seçkin âlimlerinden mütesekkil bir mahkemenin karşısında suçunu kabul eden Seyh Bedreddin için,

Saadeddin Teftazanî

'nin talebelerinden olan Heratlı Mevlânâ Haydar Acemî'nin verdiği "

Mali haram, kani helâl

" fetvası üzerine 1420 yılında Serez pazarında idam edilmisti.

Gerçekten, sayıları binleri bulan, mürid ve dervişler üzerinde şeyhin nüfuzu o derece kuvvetli idi ki, bu adamlar, Allah birdir dedikten sonra peygamberliği sadece şeyhlerine lâîk görüyorlardı. Şeyhe ve halifelerine uyanlar arasında Türklerden çok Yahudi ve Hıristiyanlar görülüyordu ki, bu da onların bol huzur ve kolayca servet temini gibi vaatleri çok cazib bulmalarından ileri geliyordu.